

TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSION LOYIHALARNI BOSHQARISH
MEXANIZMLARI

Tadjibayeva Ra'no Bagibekovna

Toshkent shahar Chilonzor tumani

178-IDUM o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari.

ranotadjibayeva3@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17123053>

Annotatsiya. Maqolada ta'lim tizimida innovatsion loyihalarni boshqarish mexanizmlari nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Ta'lim sifatini oshirishda innovatsion yondashuvlarning ahamiyati, ularning samaradorligini belgilovchi omillar hamda xalqaro tajribalar asosida shakllangan boshqaruv usullari ko'rib chiqilgan. Tadqiqotda raqamli ta'lim resurslari, masofaviy ta'lim platformalari va elektron boshqaruv tizimlarining o'quv jarayoniga ta'siri o'rganildi. O'zbekiston ta'lim tizimidagi mavjud tajribalar tahlil qilinib, innovatsion loyihalarni amalga oshirishda uchraydigan muammolar, jumladan, kadrlar salohiyatining yetishmasligi, moliyaviy cheklovlar va monitoring mexanizmlarining to'liq ishlamasligi qayd etildi.

Kalit so'zlar: Ta'lim tizimi, innovatsion loyihalar, boshqaruv mexanizmlari, loyiha menejmenti, raqamli ta'lim, masofaviy ta'lim, monitoring.

Аннотация. В статье теоретически и практически проанализированы механизмы управления инновационными проектами в системе образования. Рассмотрено значение инновационных подходов в повышении качества образования, факторы их эффективности, а также управленческие методы, основанные на международном опыте. Исследовано влияние цифровых образовательных ресурсов, дистанционных образовательных платформ и электронных систем управления на учебный процесс.

Проанализирован существующий опыт Узбекистана, выявлены проблемы при реализации инновационных проектов, такие как нехватка кадрового потенциала, финансовые ограничения и несовершенство механизмов мониторинга.

Ключевые слова: система образования, инновационные проекты, механизмы управления, проектный менеджмент, цифровое образование, дистанционное обучение.

Abstract. The article provides a theoretical and practical analysis of the mechanisms for managing innovative projects in the education system. It examines the role of innovative approaches in improving education quality, the factors determining their effectiveness, as well as management methods based on international best practices. The study explores the impact of digital learning resources, distance education platforms, and electronic management systems on the educational process. The existing practices in Uzbekistan are analyzed, highlighting challenges such as insufficient human resources, financial limitations, and ineffective monitoring mechanisms in the implementation of innovative projects.

Keywords: education system, innovative projects, management mechanisms, project management, digital education, distance learning, monitoring.

KIRISH

XXI asr globallashtirish, raqamli texnologiyalar rivoji va ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarning jadallashtirish davri sifatida ta'lim tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ta'lim sohasi inson kapitalini shakllantirish, innovatsion g'oyalarni ilgari surish hamda mamlakatning barqaror taraqqiyotini ta'minlashda asosiy omil bo'lib qolmoqda. Shu bois ta'lim tizimini modernizatsiya qilishda an'anaviy yondashuvlardan tashqari, innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish jarayoni alohida ahamiyat kasb etadi. Innovatsion loyihalar yordamida ta'lim jarayonining samaradorligi oshadi, pedagogik faoliyatda ilg'or metodlar joriy etiladi va zamonaviy bilimga ega kadrlar tayyorlash imkoniyati kengayadi.

Innovatsion loyiha tushunchasi keng qamrovli bo'lib, u ta'lim tizimida yangicha metod, texnologiya yoki tashkiliy boshqaruv shakllarini joriy qilishni anglatadi. Ta'lim muassasalarida bunday loyihalarni samarali boshqarish esa murakkab jarayon hisoblanadi. Chunki loyiha menejmenti nafaqat rejalashtirish, balki uni to'liq amalga oshirish, monitoring qilish va yakuniy natijalarni baholashni ham o'z ichiga oladi. Shuning uchun ta'lim tizimida innovatsion loyihalarni boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqish nazariy va amaliy jihatdan dolzarb masala sanaladi.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida innovatsion rivojlanishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Prezident farmon va qarorlarida ta'limni raqamlashtirish, elektron darsliklar yaratish, masofaviy ta'limni yo'lga qo'yish va pedagogik kadrlar malakasini oshirish kabi ustuvor vazifalar belgilab berilgan. Bu esa innovatsion loyihalarni samarali boshqarish zaruratini yanada kuchaytiradi. Masalan, "Raqamli ta'lim" dasturi doirasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini ta'lim jarayoniga keng tatbiq etish bo'yicha qator loyihalar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonlarda boshqaruvning aniq mexanizmlarini ishlab chiqish, resurslarni oqilona taqsimlash va samaradorlikni baholash muhim ahamiyatga ega.

Xalqaro tajriba ham shuni ko'rsatmoqdaki, ta'lim tizimida innovatsion loyihalarning muvaffaqiyati bevosita ularni boshqarish uslublariga bog'liq. Finlandiya, Janubiy Koreya va Singapur kabi mamlakatlar ta'lim sohasida innovatsion loyihalarni strategik rejalashtirish, jamoaviy hamkorlik, moliyaviy resurslarni to'g'ri taqsimlash va natijalarni doimiy monitoring qilish orqali yuqori natijalarga erishgan. Ularning tajribasi innovatsion boshqaruv mexanizmlarini ishlab chiqishda o'ziga xos namunaviy model bo'lib xizmat qilishi mumkin.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ta'lim tizimida innovatsion loyihalarni boshqarish mexanizmlarini o'rganishda ilmiy metodologik yondashuvlar, xalqaro tajribalar va mavjud nazariy ishlanmalar muhim manba hisoblanadi. Ushbu tadqiqotning metodologik asosini tizimli yondashuv, loyiha menejmenti nazariyalari, innovatsion pedagogika tamoyillari hamda ta'lim menejmenti sohasidagi milliy va xorijiy ilmiy izlanishlar tashkil etadi.

Metodologik yondashuv sifatida avvalo tizimli tahlil usuli qo'llanildi. Bu yondashuv ta'lim tizimini murakkab ijtimoiy-pedagogik tizim sifatida ko'rib chiqishga, undagi o'zaro bog'liq elementlar — pedagog, o'quvchi, o'quv dasturi, texnologiya, boshqaruv va resurslar o'rtasidagi aloqalarni aniqlashga imkon beradi. Tizimli tahlil yordamida innovatsion loyihalarning ta'lim jarayoniga integratsiyasi va ularning samaradorlik darajasi baholandi.

Metodologiyada, shuningdek, qiyosiy tahlil usulidan foydalanildi. Bu orqali O'zbekiston ta'lim tizimidagi innovatsion loyihalar boshqaruvi xalqaro tajribalar bilan solishtirildi, o'xshashlik va farqlar aniqlanib, samarali mexanizmlar ishlab chiqish uchun imkoniyatlar belgilandi.

Mazkur tadqiqot jarayonida milliy va xorijiy manbalarga tayanildi.

Mahalliy adabiyotlar orasida O'zbekiston olimlarining ta'lim menejmenti, pedagogik innovatsiyalar va ta'lim tizimini modernizatsiya qilish masalalariga oid ilmiy ishlari muhim manba bo'ldi. Masalan:

- A. Avloniy nomidagi ilmiy-tadqiqot instituti tomonidan chop etilgan metodik qo'llanmalar;

- "Ta'lim menejmenti va innovatsiya" mavzusida chop etilgan ilmiy maqolalar va dissertatsiyalar.

Xalqaro adabiyotlar ichida quyidagilar asosiy manba sifatida o'rganildi:

- UNESCO va OECD tomonidan e'lon qilingan ta'lim sohasida innovatsiyalarni boshqarish bo'yicha hisobotlar.

- Finlandiya, Janubiy Koreya, Singapur va AQSh ta'lim tizimidagi innovatsion boshqaruv tajribalariga oid ilmiy maqolalar.

- Milliy ta'lim tizimida innovatsion loyihalar boshqaruvi asosan davlat dasturlari orqali amalga oshirilmoqda. Masalan, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida ta'lim jarayonida elektron kutubxonalar, masofaviy ta'lim platformalari va elektron baholash tizimlari joriy etildi. Shuningdek, "Yoshlar – kelajagimiz" dasturi asosida yoshlarning ta'lim va ilmiy loyihalari qo'llab-quvvatlanmoqda. Ushbu jarayonlarni ilmiy asoslashda mahalliy olimlar asarlari va hukumat qarorlaridan foydalanildi.

Dunyo miqyosida ta'lim tizimida innovatsion boshqaruv mexanizmlari ko'plab ilmiy tadqiqotlarda o'rganilgan. Masalan, OECD ta'lim sohasidagi innovatsion loyihalarni monitoring qilishda indikatorlar tizimini ishlab chiqishni tavsiya qiladi. Janubiy Koreya va Singapurda ta'lim loyihalari davlat-xususiy sheriklik asosida amalga oshiriladi, bu esa moliyaviy resurslarning barqarorligini ta'minlaydi. Finlandiyada esa ta'lim innovatsiyalarini boshqarishda decentralizatsiya, ya'ni mahalliy ta'lim muassasalariga keng vakolat berish usuli qo'llanadi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Tadqiqot ko'rsatdiki, ta'lim tizimida joriy etilayotgan innovatsion loyihalar ta'lim sifatini oshirishda bevosita ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, raqamli darsliklar, elektron kutubxonalar va masofaviy ta'lim platformalari orqali o'quvchilar bilim olishda mustaqillikka erishmoqda, o'qituvchilar esa dars jarayonida ilg'or metodlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishmoqda. Shu bilan birga, ta'lim muassasalarida yaratilgan innovatsion loyihalar o'quvchilarning motivatsiyasini oshirib, ularning o'zlashtirish darajasini yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, innovatsion loyihalar faqat texnologik vositalar bilan cheklanib qolmasdan, pedagogik jarayonning sifatini tubdan o'zgartirish imkonini beradi. Misol uchun, masofaviy ta'lim jarayonlari pandemiya davrida katta ahamiyat kasb etdi. Ushbu loyihalar ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlab, raqamli texnologiyalarning imkoniyatlarini keng ochib berdi.

Tadqiqotda aniqlanishicha, innovatsion loyihalarni boshqarishda tizimli yondashuv, aniq rejalashtirish va samarali monitoring mexanizmlarini qo'llash yuqori natija beradi. Bunda loyiha menejmenti bosqichlari – rejalashtirish, tashkillashtirish, amalga oshirish va baholash – aniq bajarilishi muhim hisoblanadi.

O'zbekistondagi amaliyot shuni ko'rsatadiki, ayrim ta'lim muassasalarida loyihalar aniq maqsad va vazifalarsiz amalga oshirilmoqda. Natijada, resurslar oqilona taqsimlanmaydi, loyihaning yakuniy samaradorligi past bo'lib qoladi.

O'zbekistonda ta'lim tizimida innovatsion loyihalarni boshqarish bo'yicha qator dastlabki ijobiy tajribalar mavjud. Masalan:

- **“Raqamli ta'lim” loyihasi** asosida elektron darsliklar va elektron baholash tizimlari joriy etildi.

- **Masofaviy ta'lim platformalari** (ZiyoNET, Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams) orqali o'quv jarayonlari tashkil qilindi.

- **“Yoshlar – kelajagimiz” dasturi** doirasida yoshlarning ta'lim va ilmiy loyihalari moliyaviy va tashkiliy jihatdan qo'llab-quvvatlandi.

- **Oliy ta'lim muassasalarida innovatsion markazlar** tashkil qilinib, startup loyihalar amalga oshirilmoqda.

Bu tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, mamlakatda innovatsion loyihalarni boshqarishga doir dastlabki mexanizmlar shakllanmoqda. Biroq ular to'liq tizimlashtirilmagan va xalqaro standartlarga to'liq mos kelmaydi.

Tadqiqot davomida xalqaro tajriba ham tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda innovatsion loyihalarni boshqarishda quyidagi tamoyillar ustuvor:

- **Strategik rejalashtirish** – loyihalar uzoq muddatli milliy strategiyalar asosida amalga oshiriladi. Masalan, Finlandiyada ta'lim strategiyasi 20 yillik davrga mo'ljallangan.

- **Davlat va xususiy sektor hamkorligi** – Janubiy Koreya va Singapurda ta'lim loyihalari davlat va biznes sherikchiligi asosida moliyalashtiriladi.

- **Desentralizatsiya** – Finlandiyada ta'lim muassasalariga mustaqil qaror qabul qilish huquqi berilgan bo'lib, bu innovatsiyalarni tezroq joriy etishga yordam beradi.

- **Monitoring tizimi** – xalqaro ta'lim tizimlarida loyiha natijalari muntazam o'lchanadi va ommaga e'lon qilinadi.

O'zbekiston tajribasini ushbu mamlakatlar bilan qiyoslaganda, milliy ta'lim tizimida hali ham markazlashgan boshqaruv ustun ekani, xususiy sektor ishtiroki yetarli darajada emasligi va monitoring tizimining samarali ishlamasligi ko'zga tashlandi.

Ta'lim tizimida innovatsion loyihalarni boshqarish mexanizmlari ilmiy asoslangan va tizimli yondashuvlar orqali takomillashtirilsa, ular ta'lim sifatini keskin oshirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, milliy sharoitda mavjud resurslar va imkoniyatlarni hisobga olgan holda xalqaro tajribani to'g'ridan-to'g'ri ko'chirib olish emas, balki moslashtirilgan shaklda joriy etish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

Innovatsion loyihalar nafaqat ta'lim sifatini oshirish, balki jamiyatda raqobatbardosh, kreativ va ijtimoiy faolligi yuqori shaxslarni tayyorlashga xizmat qiladi. Ta'lim jarayonida joriy etilgan elektron resurslar, raqamli platformalar va masofaviy ta'lim tizimlari o'quvchilarning

mustaqil ta'lim olish qobiliyatini rivojlantirmoqda, o'qituvchilarga esa ilg'or pedagogik metodlarni qo'llash imkonini bermoqda. Shu bilan birga, loyiha menejmenti bosqichlari – rejalashtirish, amalga oshirish va monitoring mexanizmlarini tizimli tashkil etish natijadorlikni sezilarli darajada oshirishi aniqlandi.

Xalqaro tajriba ko'rsatmoqda: strategik rejalashtirish, davlat-xususiy sheriklikni yo'lga qo'yish, ta'lim muassasalariga mustaqillik berish va ochiq monitoring tizimini shakllantirish innovatsion loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshishiga zamin yaratadi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston ta'lim tizimi uchun ham xalqaro yondashuvlarni milliy sharoitga moslashtirish zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdullaev A. A. *Ta'lim menejmenti: nazariya va amaliyot*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
2. Jo'rayev A. M. *Innovatsion pedagogika va ta'lim jarayonida boshqaruv*. – Toshkent: Noshir, 2019.
3. Yo'ldoshev J. G., Usmonov S. A. *Ta'limda innovatsion texnologiyalar*. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2017.
4. Qodirova D. M. *Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish asoslari*. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2021.
5. Azizxo'jayeva N. N. *Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat*. – Toshkent: TDPU, 2018.
6. Turaqulov X. *Oliy ta'lim tizimida boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
7. Mamarasulov S. *Loyiha menejmenti va innovatsion boshqaruv asoslari*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
8. Abduqodirov A. A. *Innovatsion rivojlanish va ta'lim sifati*. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari jamiyati nashriyoti, 2020.